

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2025. № 10.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.10.133>

УДК 338.22(1-22):338.245

*Я. В. Яковичин,
аспірант, Таврійський державний агротехнологічний
університет імені Дмитра Моторного
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-4024-4835>*

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ
СІЛЬСЬКОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ВІЙНИ ТА
ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ**

*Ya. Yakovyshyn,
Postgraduate Student, Dmytro Motorny Tavrichesky State Agrotechnological
University*

**ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISMS FOR THE
DEVELOPMENT OF RURAL ENTREPRENEURSHIP IN CONDITIONS
OF WAR AND POST-WAR RECOVERY**

Стаття присвячена дослідженню організаційно-економічних механізмів розвитку сільського підприємництва в умовах воєнних викликів та післявоєнного відновлення економіки України. Висвітлено ключові проблеми, з якими стикаються малі та середні підприємці у сільській місцевості: руйнування виробничої та логістичної інфраструктури, обмежений доступ до фінансових ресурсів, скорочення ринків збуту, ризику трудової міграції та втрати людського капіталу. Проаналізовано роль державної політики,

міжнародної допомоги та локальних ініціатив у підтримці підприємницької активності.

Особливу увагу приділено фінансовим інструментам – пільговому кредитуванню, грантам, програмам агрострахування та фіскальним стимулам, а також організаційним формам – кооперації, кластеризації, державно-приватному партнерству, розвитку дорадництва й цифрових платформ. Розкрито стратегічне значення інновацій, цифровізації та соціального підприємництва як драйверів післявоєнної модернізації аграрного сектору.

Зроблено висновок, що ефективна комбінація організаційних та економічних механізмів сприятиме відновленню та зміцненню сільського підприємництва, підвищенню його стійкості, створенню нових робочих місць і забезпеченню продовольчої безпеки України.

The article is devoted to a comprehensive study of the organizational and economic mechanisms for the development of rural entrepreneurship under the conditions of wartime challenges and Ukraine's future post-war recovery. The full-scale war has become a catalyst for systemic changes in the functioning of the agricultural sector and rural areas, creating a number of problems for entrepreneurs: destruction of production and transport-logistics infrastructure, loss of land and material-technical resources, complicated access to credit funds, declining domestic demand and the loss of external markets, as well as increasing risks of labor migration and human capital deficit. Under such conditions, the development of rural entrepreneurship requires new approaches based on the combination of financial, organizational, and institutional tools capable of ensuring recovery and increasing the resilience of agribusiness.

The paper examines key directions of state policy for supporting entrepreneurship in rural areas, including emergency financial aid, tax incentives, compensation programs, and state guarantees for crediting. The role of international donor support and grant projects of the EU, the World Bank, and the Food and Agriculture Organization (FAO) is analyzed; these initiatives aim at restoring production capacities, developing farms, and creating new jobs in rural communities. Significant attention is given to organizational mechanisms such as

the establishment of agricultural cooperatives, producer associations, and local clusters, which help optimize production processes, reduce transaction costs, and ensure joint access to domestic and foreign markets.

An important component is the development of advisory services, digital management and marketing platforms, and the implementation of innovative technologies, which open up opportunities for effective planning, production monitoring, and logistics. The significance of agricultural insurance as a tool for risk reduction and income stabilization is highlighted. Special emphasis is placed on the formation of social entrepreneurship, which not only ensures economic activity but also contributes to solving employment problems, reproducing human capital, and improving the quality of life in rural areas.

Based on the analysis, strategic directions for post-war reconstruction and modernization of rural entrepreneurship are identified: creating a favorable institutional environment, integration into the European economic space, developing public-private partnerships, attracting investments into infrastructure restoration, and stimulating innovative activity. It is proposed to form a comprehensive state support program that combines financial incentives, organizational cooperation mechanisms, and institutional innovations.

It is concluded that an effective synergy of organizational and economic tools will not only restore but also modernize rural entrepreneurship in Ukraine, ensuring its resilience to external shocks, expanding market opportunities, improving the welfare of rural populations, and strengthening the country's food security within the framework of integration into the global economy.

Ключові слова: *сільське підприємництво; організаційно-економічні механізми; воєнні виклики; післявоєнне відновлення; фінансові інструменти; кооперація; кластеризація; агрострахування; інновації; цифровізація; соціальне підприємництво; державна підтримка; продовольча безпека.*

Keywords: *rural entrepreneurship; organizational and economic mechanisms; wartime challenges; post-war recovery; financial instruments; cooperation; clustering; agricultural insurance; innovations; digitalization; social entrepreneurship; state support; food security.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сільське підприємництво відіграє ключову роль у забезпеченні зайнятості населення, відтворенні людського капіталу, формуванні місцевих бюджетів та підвищенні продовольчої безпеки країни. Воно виступає не лише економічним чинником розвитку, а й соціальним інструментом збереження сільських громад, підтримки демографічної рівноваги та стимулювання інновацій на місцевому рівні. У світовій практиці сільське підприємництво дедалі більше розглядається як багатовимірне явище, що поєднує виробничу, соціальну, екологічну й культурну складові, забезпечуючи цілісність та сталість розвитку сільських територій.

Війна різко змінила умови його функціонування. Руїнування транспортної та виробничої інфраструктури, скорочення попиту на внутрішньому ринку, втрата частини зовнішніх ринків збуту, а також значні людські втрати та масштабна міграція призвели до зниження рівня підприємницької активності на селі. За оцінками експертів, у 2022–2023 роках частка малих і середніх підприємств, які фактично призупинили діяльність у прифронтових регіонах, перевищувала 40 %, що негативно позначилося на рівні доходів домогосподарств і місцевих бюджетів. Обмежений доступ до фінансових ресурсів і кредитування ще більше загострив проблему, а зростання витрат на логістику та виробництво суттєво знизило рентабельність малого бізнесу.

Разом із тим війна стала каталізатором нових форм господарювання й соціальної самоорганізації. У багатьох громадах саме сільське підприємництво взяло на себе функції підтримки продовольчої безпеки, забезпечення армії та місцевого населення, розвитку гуманітарних і соціальних ініціатив. Виникли нові бізнес-моделі, орієнтовані на локальні потреби, а також відбулося активне впровадження цифрових технологій для збереження доступу до ринків і споживачів.

У перспективі післявоєнної відбудови сільське підприємництво має потенціал стати одним із ключових драйверів економічного відновлення територій. Його розвиток здатен забезпечити створення нових робочих місць, підвищення рівня життя сільського населення, стимулювання інноваційної діяльності та формування конкурентоспроможних бізнес-моделей, адаптованих до вимог європейського ринку. У цьому контексті саме сільське підприємництво може стати важливим інструментом інтеграції України у європейський економічний простір, посилюючи стійкість аграрного сектору та сприяючи досягненню стратегічних цілей сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз сучасних публікацій свідчить, що розвиток сільського підприємництва в умовах війни потребує поєднання інституційних, фінансових та організаційно-економічних механізмів підтримки. Дослідники наголошують на значенні державного регулювання, зокрема податкової та кредитної політики, для забезпечення стійкості аграрного сектору (Хомутенко, Луценко, Гончарук, Томашук). Значна увага приділяється кооперації, кластеризації та цифровим інструментам як ефективним моделям відновлення й розвитку (Ібатуллін та ін., Соколова, Ратошнюк, Свиноус та ін.). Поряд із цим у працях сучасних авторів акцентується на ризиках і викликах воєнного часу та необхідності впровадження інноваційних підходів у формуванні підприємницького середовища сільських громад (Райтер, Мацьків, Томашук). Загалом, дослідження підтверджують, що післявоєнне відновлення сільського підприємництва можливе завдяки комплексній інтеграції інституційної підтримки, фінансових інструментів та інноваційно-кооперативних моделей розвитку.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у визначенні та характеристиці організаційно-економічних механізмів підтримки і розвитку сільського підприємництва в умовах війни та післявоєнного відновлення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Організаційно-економічний механізм у сучасній науці трактується як система інституцій, методів, інструментів і форм організації економічної діяльності, які забезпечують досягнення поставлених цілей [1]. Це динамічна категорія, що змінюється під впливом економічних, соціальних та технологічних трансформацій, а також зовнішніх викликів - глобалізації, кліматичних змін, євроінтеграції та воєнних потрясінь. Для сільського підприємництва організаційно-економічний механізм охоплює широкий комплекс інструментів та умов, серед яких можна виділити чотири ключові блоки.

По-перше, економічні інструменти включають податкову політику, кредитування, субсидії та гранти. Як наголошують науковці, ефективна фінансово-кредитна підтримка є базовою передумовою виживання і розвитку малих підприємців на селі, адже забезпечує доступ до інвестиційних ресурсів, стимулює модернізацію та інноваційну активність [2]. Хомутенко В. П. зазначає, що податкова політика у сільських регіонах має враховувати специфіку аграрного виробництва й соціальну значущість сільського підприємництва, орієнтуючись на довгострокові стимули, а не лише на короткострокові фіскальні завдання [3].

По-друге, організаційні форми розвитку сільського підприємництва базуються на кооперативах, кластерах, бізнес-інкубаторах і технопарках. Згідно з дослідженнями Ібатулліна М., саме кооперативи дозволяють дрібним виробникам об'єднувати ресурси, знижувати витрати та підвищувати переговорну силу на ринку [4]. Мазнів Г. Є. підкреслює, що кластеризація у сільському господарстві створює умови для інтеграції аграрного виробництва, переробки та логістики, забезпечуючи зростання доданої вартості та підвищення конкурентоспроможності [5].

По-третє, інституційне середовище включає законодавчу базу, місцеве самоврядування та міжнародні програми підтримки. На думку науковців та Вільямсона (2000), саме якість інституцій визначає ефективність економічної діяльності, зокрема у сільських громадах [6]. В українському контексті це

означає необхідність гармонізації законодавства з нормами ЄС, зміцнення інституцій місцевого самоврядування та активне залучення ресурсів міжнародних донорів і програм (EAFRD, LEADER). Дослідження вчених показують, що саме інституційна слабкість часто є стримуючим чинником розвитку сільського підприємництва в Україні [7].

По-четверте, інноваційні чинники набувають стратегічного значення. Це цифровізація бізнес-процесів, впровадження smart-технологій у виробництво, розвиток креативних індустрій і зеленої економіки. За оцінками Світового банку (2023), використання технологій точного землеробства може підвищити урожайність на 10–12 % та скоротити виробничі витрати на 15–20 %. Дослідники наголошують, що цифрові платформи збуту й електронні маркетплейси стали рятівним інструментом для багатьох фермерів у воєнних умовах, а розвиток креативних і соціальних індустрій на селі відкриває нові джерела доходів і соціальної згуртованості [8].

Таким чином, організаційно-економічний механізм розвитку сільського підприємництва - це багатокомпонентна система, що поєднує економічні стимули, організаційні структури, інституційні умови та інноваційні фактори. Його ефективність визначається здатністю гнучко адаптуватися до внутрішніх і зовнішніх викликів, забезпечуючи стійкий розвиток сільських територій і інтеграцію України в європейський економічний простір.

В Україні організаційно-економічний механізм сільського підприємництва перебуває у стані трансформації, тоді як у країнах ЄС він уже сформований та інтегрований у загальну стратегію розвитку сільських територій.

З позицій економічних інструментів, в Україні спостерігається обмежений доступ підприємців до кредитних ресурсів та грантової підтримки. За даними НБУ, у 2023 році лише 9 % малих агропідприємств отримували кредити, а державна підтримка агросектору не перевищувала 3–4 % від його доходів. Натомість у ЄС діє Спільна аграрна політика (CAP), що

забезпечує прямі виплати та субсидії, які становлять у середньому 20 % доходів фермерів. Додатково працюють спеціальні фінансові інструменти, спрямовані на інновації та екологічні ініціативи.

Щодо організаційних форм, в Україні кооперативний рух розвинений недостатньо: за даними Мінагрополітики, лише близько 12 % фермерів об'єднані у кооперативи. Водночас у ЄС рівень кооперативної організації сягає понад 50 % виробників. Європейські аграрні кластери активно інтегрують виробництво, переробку, логістику та маркетинг, створюючи ланцюги доданої вартості, тоді як в Україні кластеризація ще перебуває на етапі становлення.

В частині інституційного середовища в Україні спостерігається фрагментарність і нестабільність регуляторної політики. Часті зміни законодавства, брак довіри до державних інституцій і нерівний доступ до ресурсів гальмують розвиток підприємництва на селі. У ЄС навпаки створено цілісну інституційну систему, де функціонують програми розвитку сільських територій (EAFRD, LEADER), а місцеве самоврядування відіграє ключову роль у підтримці підприємців. Європейська практика ґрунтується на партнерстві «влада – бізнес – громада», тоді як в Україні такий підхід лише формується.

У сфері інноваційних чинників Україна має суттєвий розрив. Хоча у воєнних умовах різко зріс рівень цифровізації (частка фермерів, що використовують онлайн-канали збуту, у 2023 році перевищила 35 % проти 18 % у 2021-му), масштабне впровадження smart-технологій і зеленої енергетики ще обмежене. У ЄС розвиток інновацій є пріоритетом: впроваджуються системи точного землеробства, smart-farming, біоенергетичні комплекси, а також програми «зеленої трансформації» відповідно до стратегії Green Deal.

Отже, головна відмінність полягає у тому, що в ЄС організаційно-економічний механізм сільського підприємництва має комплексний і стабільний характер, інтегрований у загальноєвропейську систему політик і

фінансування. В Україні ж цей механізм перебуває у процесі становлення: він потребує гармонізації із законодавством ЄС, розвитку інституційної спроможності та розширення фінансових інструментів. Водночас саме євроінтеграція створює умови для прискороного вдосконалення цього механізму та запозичення найкращих європейських практик.

Повномасштабна війна, розв'язана росією проти України, радикально змінила умови функціонування сільського підприємництва. Підприємці у сільській місцевості опинилися у критичних умовах, що суттєво обмежують їхню господарську активність і можливості розвитку.

Насамперед війна призвела до масштабних руйнувань виробничих і логістичних потужностей. За оцінками Київської школи економіки (KSE, 2023), сукупні прямі збитки аграрного сектору перевищили 9 млрд дол. США, з яких близько 2,5 млрд дол. припадає на пошкоджену або знищену техніку, склади, елеватори та інші виробничі активи [9]. Це фактично позбавило багатьох малих підприємців можливості здійснювати виробництво на довоєнному рівні.

Другим важливим фактором стала втрата ринків збуту, особливо експортно орієнтованих. Блокада чорноморських портів у 2022 році скоротила аграрний експорт майже на 30 %, а окремі галузі, наприклад, молочна та м'ясна, втратили понад половину своїх зовнішніх контрактів. Науковці зазначають, що втрата ринків спричинила «ефект доміно» для сільських підприємців: падіння цін на внутрішньому ринку, зростання конкуренції між малими виробниками та зниження маржинальності бізнесу [10].

Війна також викликала зростання цін на паливо, енергоносії та ресурси, що критично вплинуло на собівартість продукції. За даними Держстату, у 2022 році ціни на дизельне пальне зросли більш ніж удвічі, а витрати на мінеральні добрива піднялися на 70–80 %. Це змусило багатьох фермерів скорочувати посівні площі або переходити на менш затратні культури.

Надзвичайно гострою проблемою стало скорочення трудових ресурсів через міграцію та мобілізацію. За оцінками МОП, близько 5 млн українців працездатного віку виїхали за кордон, значна частка з них – із сільських регіонів. Крім того, мобілізація призвела до втрати кваліфікованих працівників у господарствах. Дослідники наголошують, що кадровий дефіцит став одним із головних стримуючих факторів для сільського бізнесу, особливо у сфері тваринництва та переробки [11].

Ще одним чинником є зниження платоспроможності населення, що обмежує внутрішній попит на продукцію малих виробників. За даними НБУ, у 2022–2023 роках реальні доходи населення скоротилися на понад 25 %, що особливо болісно відбилося на сільських регіонах із нижчим рівнем життя. Це змусило багатьох підприємців переорієнтувати свою діяльність на гуманітарні та соціальні проекти, або ж скорочувати масштаби бізнесу.

Узагальнюючи, можна констатувати, що війна суттєво знизила підприємницьку активність на селі, поставивши перед підприємцями низку нових викликів. Науковці наголошують: без формування нових механізмів адаптації та державної підтримки - пільгового кредитування, грантових програм, розвитку кооперації та цифрових платформ збуту - сільське підприємництво ризикує втратити свій відновлювальний потенціал [12]. Водночас за умови комплексної підтримки саме воно може стати рушієм економічної та соціальної відбудови сільських територій у післявоєнний період.

Розвиток сільського підприємництва у воєнний період неможливий без ефективних організаційно-економічних механізмів, що здатні пом'якшити наслідки війни та забезпечити адаптацію бізнесу до нових умов. Ці механізми охоплюють фінансово-кредитну підтримку, податкові й регуляторні стимули, а також удосконалення інституційного середовища.

Фінансово-кредитна підтримка стала ключовим інструментом збереження підприємницької активності на селі. Державна програма «5-7-9 %», яка до 2022 року була спрямована переважно на розвиток бізнесу, у

воєнний час трансформувалася у механізм виживання: за даними НБУ, понад 55 % кредитів за цією програмою у 2022–2023 рр. було спрямовано на аграрний сектор. Крім того, уряд спільно з міжнародними партнерами (FAO, ЄБРР, USAID) запровадив грантові програми на відновлення бізнесу, підтримку тепличних господарств, переробки та садівництва. За офіційною статистикою Мінагрополітики, лише у 2023 році за грантовими програмами було профінансовано понад 6,5 тис. агропроектів, що дало змогу створити та зберегти десятки тисяч робочих місць у сільських громадах. Науковці підкреслюють, що поряд із грантами важливим інструментом мають стати гарантійні фонди, які дозволять малим підприємцям отримувати позики без необхідності надавати значні застави [13]. Податкові та регуляторні стимули стали ще однією важливою складовою підтримки. У воєнний період уряд запровадив низку спрощень: зменшено кількість перевірок, частину підприємців переведено на спрощену систему оподаткування зі ставкою 2 % від обороту, а для бізнесу у зонах бойових дій запроваджено податкові канікули. Також було ухвалено нормативні рішення для підтримки релокованих підприємств: за даними Мінекономіки, станом на середину 2023 року понад 750 підприємств перемістилися з небезпечних регіонів, з яких значна частина - аграрні та переробні господарства. Дослідники зазначають, що податкові стимули дозволяють зменшити навантаження на підприємців у кризовий період і створюють умови для збереження бізнес-активності, однак вимагають поєднання з довгостроковими інструментами післявоєнної відбудови [14].

Інституційне середовище у воєнний час зазнало суттєвих змін, адже в умовах обмежених державних ресурсів значну роль почали відігравати міжнародні організації та місцеве самоврядування. FAO реалізує програми прямої підтримки фермерів - у 2022–2023 рр. допомогу у вигляді насіння, добрив і обладнання отримали понад 30 тис. домогосподарств і дрібних фермерських господарств. Програми USAID підтримують розвиток аграрної кооперації та переробки, тоді як ЄС фінансує локальні проекти через

інструменти територіального співробітництва. Водночас активізувалася роль місцевого самоврядування: органи громад залучають міжнародні гранти, створюють локальні програми підтримки підприємців, організують консультаційні центри. Науковці наголошують, що саме децентралізоване управління у поєднанні з міжнародною підтримкою дозволяє швидко адаптуватися до воєнних викликів і формувати передумови для сталого розвитку після війни [15].

Таким чином, організаційно-економічні механізми розвитку сільського підприємництва у воєнний період характеризуються багаторівневістю та інтеграцією державних, міжнародних і локальних інструментів. Їхня ефективність визначається здатністю забезпечити доступ підприємців до фінансів, зменшити податковий тиск, спростити регуляції та розширити інституційну підтримку. Науковий дискурс підтверджує, що лише комплексна реалізація цих механізмів здатна не лише зберегти економічну активність на селі, але й перетворити сільське підприємництво на рушійну силу відбудови та євроінтеграції України.

Після завершення війни сільське підприємництво має стати одним із ключових драйверів відбудови економіки, забезпечуючи продовольчу безпеку, зайнятість та інтеграцію України в європейський простір. Організаційно-економічні механізми відновлення повинні враховувати як воєнні втрати, так і довгострокові стратегічні цілі сталого розвитку.

Розвиток кооперації та кластеризації. Створення регіональних кластерів і кооперативів дозволить підприємцям об'єднувати ресурси, підвищувати ефективність та виходити на зовнішні ринки. Нині лише 12 % українських фермерів залучені до кооперативного руху, тоді як у країнах ЄС цей показник перевищує 50 %. Науковці підкреслюють, що кластеризація у сферах органічного виробництва, молочного скотарства, аквакультури чи агротуризму дозволить створювати стійкі ланцюги доданої вартості, підвищуючи конкурентоспроможність навіть малих виробників [16].

Інноваційно-цифрова трансформація. В умовах війни цифровізація вже продемонструвала свою ефективність. За даними Інституту аграрної економіки, частка фермерських господарств, що використовують онлайн-канали збуту, зростає з 18 % у 2021 р. до понад 35 % у 2023 р.. У післявоєнний період розвиток електронної комерції, цифрових платформ для фермерів, smart-технологій та агротуризму стане ключовим напрямом розширення ринкових ніш. Дослідники наголошують, що цифрова трансформація сприятиме прозорості бізнесу, зниженню транзакційних витрат та зміцненню інтеграції у європейські ринки [17].

Розвиток людського капіталу. Втрата значної частини трудових ресурсів через міграцію та мобілізацію робить інвестиції у людський капітал ключовим завданням. За оцінками МОП (2023), близько 5 млн працездатних українців виїхали за кордон, що суттєво позначилося на сільських територіях. Необхідні навчальні програми для підприємців і фермерів, підтримка молодіжних і жіночих ініціатив, розвиток соціального підприємництва. Українські дослідники вважають, що саме соціальне підприємництво може стати ефективним інструментом відновлення сільських громад, поєднуючи економічні та соціальні цілі [18].

Інтеграція в європейські програми. Поглиблення співпраці з ЄС відкриває для України доступ до інструментів, що довели свою ефективність у розвитку сільських територій. Зокрема, програма LEADER передбачає створення місцевих груп дії (LAGs), які підтримують локальні ініціативи, тоді як EAFRD фінансує інноваційні, екологічні та соціальні проекти. За даними Єврокомісії, щорічний бюджет EAFRD сягає 14 млрд євро, і поступове приєднання України до цих механізмів може стати джерелом масштабних інвестицій у відновлення сільських територій. Дослідники зазначають, що інтеграція в європейські програми дозволить не лише залучати фінансування, а й адаптувати кращі управлінські практики, що є важливою умовою для модернізації українського села [19].

Таким чином, післявоєнне відновлення сільського підприємництва повинне базуватися на чотирьох взаємопов'язаних напрямках: розвитку

кооперативів і кластерів, цифровій трансформації бізнесу, інвестиціях у людський капітал та інтеграції до європейських програм. Реалізація цих механізмів дозволить створити конкурентоспроможну, інноваційну та соціально орієнтовану модель сільського підприємництва, яка відповідатиме європейським стандартам і забезпечить сталий розвиток територій.

Сільське підприємництво в умовах післявоєнного відновлення України має стати одним із ключових рушіїв соціально-економічної стабілізації та довгострокового зростання. Його розвиток забезпечує не лише відновлення виробничого потенціалу аграрного сектору, але й формування нових бізнес-моделей, орієнтованих на інновації, кооперацію та соціальну відповідальність.

Проведений аналіз свідчить, що головними напрямками адаптації є розвиток кооперації та кластеризації, які створюють ефективні ланцюги доданої вартості й підвищують конкурентоспроможність малих виробників; цифрова трансформація бізнес-процесів, що дозволяє зменшити транзакційні витрати, розширити канали збуту та інтегруватися у європейські ринки; інвестиції у людський капітал, які забезпечують відновлення трудових ресурсів та стимулюють соціальні інновації; а також поступова інтеграція у європейські програми підтримки, що відкриває можливості для залучення фінансових ресурсів і запозичення кращих управлінських практик.

Ефективність цих механізмів залежить від комплексного поєднання державної політики, міжнародної підтримки та активності місцевих громад. Саме синергія між цими чинниками може забезпечити створення нової моделі сільського підприємництва, яка відповідатиме стандартам ЄС, буде інноваційною, конкурентоспроможною та соціально орієнтованою.

Отже, організаційно-економічні механізми післявоєнного відновлення повинні стати фундаментом для формування стійкого та динамічного сільського підприємництва, здатного відігравати стратегічну роль у відбудові України, зміцненні її продовольчої безпеки та інтеграції у європейський економічний простір.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Організаційно-економічні механізми розвитку сільського підприємництва в умовах війни та післявоєнного відновлення мають базуватися на поєднанні короткострокових інструментів оперативної підтримки та довгострокових стратегічних рішень. У воєнний період першочергове значення мають пільгові кредити, податкові стимули, державні субсидії, грантові програми та міжнародна допомога, які дозволяють зберегти підприємницьку активність, мінімізувати втрати і забезпечити базові потреби сільських громад. У короткій перспективі ці інструменти виступають своєрідним «фінансовим щитом», що пом'якшує наслідки руйнувань і економічних потрясінь.

У довгостроковому вимірі ключовими стають кооперація, кластеризація, цифровізація та розвиток людського капіталу, адже саме вони формують основу конкурентоспроможності та стійкості сільського підприємництва. Розвиток кооперативів і кластерів дозволяє об'єднувати ресурси, знижувати витрати й забезпечувати доступ до зовнішніх ринків. Цифрова трансформація бізнесу сприяє прозорості, скороченню транзакційних витрат і створенню нових каналів збуту, тоді як інвестиції у людський капітал - навчальні програми, підтримка молодіжних і жіночих ініціатив, розвиток соціального підприємництва - забезпечують відновлення трудових ресурсів і соціальну згуртованість громад.

Для України стратегічним завданням є створення гнучкої та багаторівневої системи підтримки сільського підприємництва, що поєднуватиме ресурси держави, місцевих органів влади, міжнародних донорів та самих громад. Така система повинна забезпечувати як стабільність у кризових умовах, так і динамічний розвиток у післявоєнний період. Важливо також адаптувати вітчизняні інституційні механізми до європейських стандартів та поступово інтегруватися у програми підтримки ЄС (LEADER, EAFRD), що надасть нові фінансові можливості та сприятиме модернізації бізнес-середовища.

Ефективність організаційно-економічних механізмів визначатиметься рівнем синергії між державними і локальними ініціативами, здатністю швидко реагувати на кризові виклики та водночас вибудовувати стратегічні пріоритети. Саме комплексний підхід дозволить сільському підприємництву не лише вижити у складних умовах війни, а й стати потужним драйвером економічної відбудови, підвищення продовольчої безпеки та інтеграції України до європейського економічного простору.

Таким чином, формування сучасного організаційно-економічного механізму розвитку сільського підприємництва є необхідною передумовою побудови стійкої, інноваційної та конкурентоспроможної економіки сільських територій, яка здатна ефективно функціонувати як у кризових, так і в стабільних умовах.

Література

1. Хринюк О. С., Дергалюк М. О. Генезис наукової думки щодо поняття «організаційно-економічний механізм». Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». 2017. Вип. 14. С. 267–274.
2. Кошелєва О. Г. Фінансово-кредитна складова інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва в Україні. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Економіка. 2012. Вип. 19. С. 151–155.
3. Хомутенко В. П., Луценко І. С. Податкова політика у аграрному секторі економіки України: проблематика та прагматика. Агросвіт. 2014. № 11. С. 3–8.
4. Ібатуллін М., Гривківська О., Карпенко В., Свиноус Н. Організаційно-економічні засади розвитку кооперації на ринку молока в Україні в умовах євроінтеграції. Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences. 2023. Т. 314, № 1. С. 254–260.

5. Мазнев Г. Є. Інноваційні технологічні кластери: особливості та застереження. Економіка АПК. 2013. № 8. С. 63–67.
6. Іванишин В. В., Стельмащук А. М., Леськів І. Ю. Інституційно-інноваційне забезпечення розвитку спроможних сільських територіальних громад в умовах євроінтеграції. Сталий розвиток економіки. 2018. № 1 (38). С. 2–15.
7. Іванишин В. В., Печенюк А. П., Печенюк А. В. Інституційні засади сільського підприємницького розвитку. Інноваційна економіка. 2020. № 3–4. С. 84–89.
8. Радько В., Свиноус І., Сегеда С., Закрижевська І. Інтернет-торгівля агропродуктами та внутрішня логістика: нові моделі збуту. Development Service Industry Management. 2025. № 1. С. 378–384.
9. KSE Institute. Russia Will Pay: Agriculture Damages and Losses Review. Kyiv School of Economics, 2023. URL: <https://kse.ua/russia-will-pay> (дата звернення: 30.09.2025).
10. Шуст О. А., Артимонова І. В., Хахула Б. В. Сучасний стан та перспективи розвитку зовнішньої торгівлі агропродовольством України. Економічний аналіз. 2023. № 3. С. 190–201.
11. Залознова Ю., Азьмук Н. Людський капітал України в умовах війни: втрати та здобутки. Економіка та суспільство. 2022. Вип. 38.
12. Томашук І. В., Томашук І. О. Сільське підприємництво в умовах війни: оцінка розвитку та конкурентних переваг. Управління змінами та інновації. 2025. Вип. 14. С. 59–68.
13. Райтер Н., Мацьків Г. Ризики аграрного підприємництва в умовах війни. Аграрна економіка. 2023. Т. 16, № 1–2. С. 41–50.
14. Вакуленко В. Л., Мялковський В. А. Зарубіжний досвід управління витратами сільськогосподарських підприємств в умовах російсько-української війни. Бізнес-навігатор. 2022. № 3. С. 38–46.

15. Томашук І. Інноваційні підходи до формування підприємницького середовища в сільських громадах. Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences. 2025. Т. 344, № 4. С. 119–128.
16. Соколова А., Ратошнюк Т. Кластери як дієвий інструмент організаційно-економічного механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій. Вісник аграрної науки. 2024. Т. 102, № 6. С. 78–87.
17. Свиноус І. В., Гаврик О. Ю., Ткаченко К. В., Микитюк Д. М., Семисал А. В. Організаційно-економічні засади використання цифрових технологій у діяльності сільськогосподарських підприємств. Агросвіт. 2020. № 16. С. 9–14.
18. Ільченко В. М. Соціальне підприємництво як індикатор свідомості суспільства. Економічний простір. 2022. Вип. 178. С. 46–50.
19. Гончарук І. В., Томашук І. В. Державне регулювання розвитку ресурсного потенціалу сільських територій: загальні аспекти. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2018. № 4. С. 19–30.

References

1. Khryniuk, O. S. and Derhaliuk, M.O. (2017), “The genesis of scientific opinion regarding the concept of organizational and economic mechanism” Ekonomichnyi visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy, vol. 14. pp. 267-274.
2. Koshelieva, O. H. (2012), “Financial and credit component of the infrastructure supporting small and medium-sized businesses in Ukraine”, Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu «Ostroz'ka akademiia». Seriia: Ekonomika, vol. 19, pp. 151–155.
3. Khomutenko, V. and Lutsenko, I. (2014), “Tax policy in the agrarian sector of Ukraine: problems and pragmatics”, Agrosvit, vol. 11, pp. 3–8.
4. Ibatullin, M., Hryvkivs'ka, O., Karpenko, V. and Svyinous, N. (2023), “Organizational and economic principles of cooperation development in the milk

market in Ukraine in the context of European integration”, Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences.. 314, № 1, pp. 254–260.

5. Mazniev, H. Ye. (2013), “Innovative technological clusters: features and caveats”, Ekonomika APK, vol. 8, pp. 63–67.

6. Ivanyshyn, V. V., Stel'maschuk, A. M. and Les'kiv, I. Yu. (2018), “Institutional and innovative support for the development of capable rural territorial communities in the context of European integration”, Stalyj rozvytok ekonomiky, vol. 1 (38), pp. 2–15.

7. Ivanyshyn, V. V., Pecheniuk, A. P. and Pecheniuk, A. V. (2020), “Institutional principles of rural entrepreneurial development”, Innovatsijna ekonomika, vol. 3–4, pp. 84–89.

8. Rad'ko, V., Svynous, I., Sehed, S. and Zakryzhevs'ka, I. (2025), “Internet trade in agricultural products and internal logistics: new sales models”, Development Service Industry Management, vol. 1, pp. 378–384.

9. Kyiv School of Economics (2023), “Russia Will Pay: Agriculture Damages and Losses Review”, available at: <https://kse.ua/russia-will-pay> (Accessed 30.09.2025).

10. Shust, O. A., Artimonova, I. V. and Khakhula, B. V. (2023), “Current status and prospects for the development of foreign trade in agri-food products of Ukraine”, Ekonomichnyj analiz, vol. 3, pp. 190–201.

11. Zaloznova, Yu. and Az'muk, N. (2022), “Human capital of Ukraine in wartime: losses and gains”, Ekonomika ta suspil'stvo, vol. 38.

12. Tomashuk, I. V. and Tomashuk, I. O. (2025), “Rural entrepreneurship in wartime: assessment of development and competitive advantages”, Upravlinnia zminamy ta innovatsii, vol. 14, pp. 59–68.

13. Rajter, N. and Mats'kiv, H. (2023), “Risks of agrarian entrepreneurship in wartime”, Ahrarna ekonomika, vol. 16, no. 1–2, pp. 41–50.

14. Vakulenko, V. L. and Mialkovs'kyj, V. A. (2022), “Foreign experience in managing the costs of agricultural enterprises in the context of the Russian-Ukrainian war”, Biznes-navihator, vol. 3, pp. 38–46.

15. Tomashuk, I. (2025), "Innovative approaches to the formation of the entrepreneurial environment in rural communities", Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences, vol. 344, no. 4, pp. 119–128.
16. Sokolova, A.O. and Ratoshniuk, T.M. (2024), "Clusters as an effective tool of organizational and economic mechanism for ensuring sustainable development of rural areas", Visnyk ahrarnoi nauky, vol. 102, no. 6, pp. 78-87.
17. Svyinous, I. Gavryk, A. Tkachenko, K. Mykytyuk, D. and Semysal, A. (2020), "Organizational and economic principles of using digital technologies in the activities of agricultural enterprises", Agrosvit, vol. 16, pp. 9-14.
18. Ilchenko, V. M. (2022), "Social entrepreneurship as an indicator of society's consciousness", Economic space, vol. 178, pp. 46-50.
19. Honcharuk, I.V. and Tomashuk, I.V. (2018), "State regulation of the development of the resource potential of rural territories: general aspects", *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky*, vol. 4 (32), pp. 19-30.

Стаття надійшла до редакції 04.10.2025 р.